

KAYBETTİKLERİMİZ

ALİ SAİM ÜLGEN

8 şubat 1963 de kaybettiğimiz Ali Saim Ülgen, hayatını hakikaten ilme vakfetmiş kıymetlerimizden biri idi. Henüz pek gençken bile ilim ve çalışma aşkının kendisini sardığı, onun, Güzel San'atlar Akademisi mimarlık bölümü talebesi iken, bir taraftan da Edebiyat Fakültesi Arkeoloji kurslarını takibinden, eski eserler ve mimari âbidelerimizle ilgilenmesinden belli idi. Akademinin mimarlık bölümünden mezun olunca Avrupa imtihanını kazanarak Almanya ve Fransa'ya gitmiş ve restorasyon işlerinde zengin bilgi sahibi olarak memlekete dönmüştü. Fakat onun asıl zenginliği, bıkmadan usanmadan çalışmasında idi. Bu çalışmadan, memleket, ilim adamı yüksek mimar Ali Saim Ülgen'i kazandı.

Ali Saim Ülgen, ilk devlet hizmetine, yetiştiği müessese olan Güzel San'atlar Akademisi'nde mimarlık tarihi ve şehircilik asistanı olarak işe başladı (1940). Genç asistan bir taraftan da İstanbul Arkeoloji Müzeleri mimarlığını yapıyordu. Bir aralık Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Şube Müdürlüğü vazifesini gören Ali Saim Ülgen 1945 - 1954 seneleri arasında Güzel San'atlar Akademisinde Mimarlık Tarihi öğretmenliğinde bulundu. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün Anıtlar şubesini teşkil ederek müdürlüğünü yaptığı sırada, bir çok eski eserin kurtarılmasında sebep ve âmil oldu. 1954 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğünde yüksek mimar Mütihassıs Müşavir olarak gördüğümüz Ali Saim Ülgen, yine aynı yıldan itibaren Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde San'at Tarihi Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 49 yaşının içinde aramızdan ebediyen ayrılırken son resmi vazifesi yine bunlardı.

Bir çok ilim ve san'at kurumlarının üyesi bulunan Ali Saim Ülgen, bilhassa Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu üyesi sıfatıyla değerli hizmetler ifa etmiştir. Tarihi âbide ve mimari eserlerimizin muhafaza ve restorasyonu işlerinde çalışırken bunları kurtarabilmek için durmadan didinmiş ve yorgunluk nedir bilmediği gibi bu uğurda sıhhatını da hiçe saymıştı. Onun bu tarzda çalışması sayesinde ki, bir çok tarihi eserin kurtarılması mümkün olmuştur. İmî kudreti ve çalışma gücü memleket sınırları dışında da akisler bırakan Ali Saim Ülgen Tunus, Trablus, Suriye, Irak ve Pakistan'a resmen çağrılmıştı. Osmanlı İmparatorluğunun eski topraklarındaki Türk mimari eserlerinin durumları ile de meşgul olmuş ve bu gün sınırlarımız dışında kalan eski eserlerimizin

Vakıf Restoratör Mimarlarından Ali Saim Ülgen

A Restoration expert of Vaqf, architect Ali Salim Ülgen

Erdem Yücel | Emekli Öğr.Gör.

(200369)
Ülgen, ALİ Saim

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

18 Mart 2016

Vakıflar idaresi'nde derin izler bırakan Ali Saim Ülgen, yaşadığı dönemde önemli restorasyon çalışmalarına imza atmıştır. Yalnızca bu kadarla sınırlı kalmamış, yazdığı kitap ve makalelerle akademik dünyada da adını duyurmuştur. Başta İstanbul olmak üzere farklı kentlerde, abidevi eserlerde çalışma fırsatını yakalamış, restorasyon konusunda hem kuramsal hem de uygulama açısından geride derin izler bırakmıştır. Bu makalede, Ali Saim Ülgen'in yaşamından çeşitli kesitler sunulmuş, kimliği ve kişiliği tanıtılmaya çalışılarak, yaptığı bazı restorasyonlarla ilgili bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: restorasyon çalışmaları, vakıflar idaresi, kuramsal çalışmalar, yaşam.

Being famed for remarkable achievements, Ali Saim Ülgen was involved in significant works of the directorate general of foundations during his era. Additionally he was known for his books and essays internationally. He took part in restoration projects of important buildings in different cities, mainly in İstanbul, while setting an example in terms of both theoretically and practically. This essay involves some particular parts of his life while presenting his personality and some projects led by him.

Keywords: restoration projects, directorate general of foundations, theoretical studies, biography

Vakıf Restorasyon Yıllığı, sy. 11, 2015 İstanbul, s. 27-34

D3505

200369

ÜLGEN, Ali Saim

-
- 1 HİLAL AKTUR, Ali Saim Ülgen arşivi üzerinden erken cumhuriyet dönemi'nin Türk mimarisi'ne bakışı: Malatya Ulu Camisi örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010

Üçüncü Vakıf Hanı

Yıldırım Yavuz

de, ikisi Kuloğlu Sokağı'na açılan dört adet dükkân bulunmakta, arsanın eğimi nedeniyle bodrum niteliğindeki arka bölümde ise dairelere ait kömür depoları yer almaktadır. İki yandaki binalara bitişik olarak inşa edilmiş hanın diğer katlarında ikişerden toplam dokuz daire planlanmışsa da ilk yapıldığında kapalı bir teras olarak kullanılmış olan çatı katının ön bölümüne bir daire eklenmiştir. Ortadaki büyük ışıklıktan aydınlanan yarım daire planı ana merdivenden başka, alt kattaki depolarla ilişkili ve mutfaklardan ulaşılan ikinci bir servis merdiveni de bulunmaktadır. Apartman dairelerinin her birinde, çeşitli büyüklüklerde altışar oda, birer hol, antre, mutfak, banyo ve tuvalet yer almaktadır. Arsanın yamukluğu nedeniyle Turnacıbaşı Sokağı yönündeki dairelerin odaları biraz daha farklı olarak düzenlenmiş, iki sokağın kesiştiği köşeye rastlayan odaların bu köşeleri pahlanarak buralarda kapalı cumbalar yapılmış, giriş üzerine rastlayan odalar ise yine kapalı cumbalar biçiminde dışarıya doğru taşınarak giriş doğrultusunda vurgulanmıştır.

Hanın sokaklara açılan cephelerinin ikisi de orta doğrultularına göre simetrik bir biçimde düzenlenmiştir. Her iki cephe de birinci ve beşinci kat seviyesinden geçen taş kuşaklarla üç ana bölüme ayrılmış, tuğla duvarlar sıvanarak kesme taş görünümünü verecek biçimde yatay çizgilerle derzlenmiştir. Ön cephenin üçüncü kat pencereleriyle Kuloğlu Sokağı'na bakan yan cephenin köşe odalarının pencereleri sepet kulpu kemerlerle geçilmiş, diğer tüm pencereler kare ya da düşey, dikdörtgen açıklıklar biçiminde bırakılmışlardır. Pencere açıklıkları enli, klasik profilli siltmelerle çerçevelenmiş, kemerlerin üzerlerine ortalarında ay-yıldız, çevrelerinde defne dalı kabartmaları bulunan alçı tepelikler yerleş-

tirilmiş, cumba ve balkonları taşıyan konsolların dış yüzleri kabartma defne dallarıyla bezenmiştir. Hanın cephe düzenlemelerinde Kemaleddin Bey'in ulusal mimarlık anlayışını yansıtan ve mimarın tasarladığı diğer vakıf hanlarının en önemli özelliklerini oluşturan, klasik çağ Osmanlı mimarisinden esinlenmiş yapı ve düzenleme elemanlarından hiçbiri kullanılmamıştır. Hanın yapıldığı yıllarda, daha çok yabancılarla kendilerini Batı kültürüne yakın bulan azınlıkların oturmaya yeğledikleri, Batı seçmeliğine göre biçimlendirilmiş Beyoğlu çevresine uyma kaygısının, yapının biçimlenmesinde etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. O günkü Türk toplumunun yaşam biçimine yabancı, dışa dönük yaşantının gereklerine uygun bir biçimde planlanmış apartman dairelerini ve çatı katına yerleştirilmiş çamaşırlık ve çamaşır kurutma terası gibi ortak kullanıma açık işlevleri içeren yapı, bu haliyle Beyoğlu yöresinin toplumsal yaşamına uygun bir bina olarak dikkati çekmektedir. Kemaleddin Bey ilk kez bu binada denediği çok katlı apartman yapısı çözümünü daha sonra geliştirmiş ve Laleli'de Tayyare Apartmanları'nda(→) ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'da gerçekleştirdiği vakıf hanlarında bu yapı türünün ilginç örneklerini vermiştir.

Bibl. İbnülemin Mahmud Kemal (İnal)-Hüseyin Hüsameddin (Yasar). *Evkaf-ı Hümayun Nezaretinin Tarihçe-i Teşkilatı*. İst., 1919: Yavuz. *Mimar Kemalettin*. 163-172.

YILDIRIM YAVUZ

ÜFÜRÜKÇÜLÜK-CİNCİLİK

Yakın zamana kadar İstanbul'da bazı hastalıkların okunmayla tedavi edilebileceği inancı çok yaygındı. Bu tedaviyi hoca, üfürükçü veya cinci gibi adlar verilen kişiler yaparlardı. Bunlar ayrıca, kısmeti bağlı kızların kısmetini açmak, dargın karı kocaları barıştırmak, cinlerle ilişkisi olduğuna inanılan kişileri bu cinlerden kurtarmak için de çeşitli büyüler yaparak, muska yazarlardı.

Hemen her yörede olduğu gibi, İstanbul'da da, halk arasında cinlerle ilgili çeşitli inanmalar vardı. Dışı cinsten olanlarına "Rüktüş Hanım" veya "İbrik Kalfa" adı verilen bu cinlerin şehrin içinde ve dışında uğradığı belirli yerler olduğuna inanılırdı. Örneğin, deniz cinlerinin padişahının Kız Kulesi açıklarında konakladığı inancı vardı.

İstanbul'da eski din ve kültürlerden etkilenmiş ama İslami bir görünüme de sahip büyük ve büyücülükle ilgili birçok pratik geliştirilmiş pek çok üfürükçü ve cinci hoca yetişmiş, buradan da Anadolu'ya yayılmıştır. 1920'den önce İstanbul'daki cinçiler arasında Mahmutpaşa çevresinde dükkân açmış olan Afrikalı zenciler de vardı.

Üfürükçülük ve cincilikle uğraşanların kim oldukları çoğunlukla bilinmezdi. Bunlar kenar semtlerdeki kahve köşelerinde, dükkânlarda veya evlerinde işlerini görürler, çağrılınca evlere giderlerdi. Uygulamaları ile ilgili olarak kimseye bir şey söylemezler, kimse de bir şey sormazdı. İnanca göre hoca yaptığı şeyi söylerse, ne-

fesinde kuvvet kalmaz, kötü cinler azar ve uygulama sonuç vermezdi. Hocalara başvuranlar çoğunlukla kadınlar olurdu. Hocalar da kolay tesir altına alabildikleri için kadınlarla daha çok ilgilenirlerdi. Bu uygulamaları sonucunda hocalara para ödenirdi.

Hocaların uygulamaları arasında genelde bir farklılık yoktu. Başvuran kişiye birtakım pratikler yapılır veya ondan belli pratikleri yapması beklenirdi. Okunup üf-lenecek ya da cinlerin kötülüklerinden korunacak kişinin vücuduna, giysilerine ya da yiyecek-içeceklerine bazı işlemler yapılırdı. Uygulamaların sonunda da çoğunlukla bir muska yazılırdı. Muskayı taşıyanlar hastalıklarından, sıkıntılarından kurtulacaklarına inanırlardı. Eskiden Fatih'te Karadeniz Caddesi'nde Erzurumlu Müslim Hoca, Et-yemez'de Yeşil Hoca, Kasımpaşa'da "Üç Ayak" lakaplı Cinci Osman. Büyükdere'de Pamuk Hafız, İstanbul'da üfürükçülük ve cincilikle uğraşanlardan birkaçıydı. 17. yy'da yaşamış, sarayda ve dolayısıyla İstanbul'da etkili olmuş Cinci Hoca(→) da büyük bir ün yapmıştı.

Yine eskiden Merkezefendi'de aya karşı tükürdükleri veya kötü söz söyledikleri için çarpıldıklarına inananlar cinciye giderlerdi. Aynı semtte, yabancıların saldırısına uğrayan ve bunları bulmak isteyen cinçiler de cincilere gidip, muska yazdırırlardı. Eyüp Sultan, Fatih, Kocamustafapaşa ve Et-yemez semtlerinde ise, bazı genç kız ve kadınların cinlerle ilişkileri sonucunda gebe kaldıkları inancıyla cincilere gittikleri duyulmuştu (bak. büyücülük).

Bibl. E. E. Talu. "Eski Üfürükçüler". *Resimli Tarih Mecmuası*. S. 45 (Eylül 1953), s. 2592-2594; S. V. Örnek. *100 Soruda İlklerde Din. Büyü. Sanat. Efsane*. İst., 1971: ay. *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara. 1971; Bayrı. *İstanbul Folkloru*; P. N. Boratav. *100 Soruda Türk Folkloru*. İst., 1973; H. U. Barlas. *Anadolu Dügünlerinde Büyüsel İnanmalar*. Karabük, 1974; I. Z. Eyüboğlu. *Anadolu Büyüleri*. İst., 1978; S. Ay-tar. *İstanbul Tıbbi Folkloru*. İst., 1980.

ALPARSLAN SANTUR

ÜLGEN, ÂLİ SAİM

(1913. İstanbul - 8 Şubat 1963, Ankara) Mimar.

Ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'nde yaptıktan sonra, Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünü bitirdi. II. Dünya Savaşı'ndan az önce kısa bir süre için Fransa'da staj gördü. Bir mimar olarak bina yapmak yerine eski eserleri incelemeyi, bunlardan harap olanları ayağa kaldırmayı tercih eden Ülgen, Maarif Vekâleti'ne bağlı Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü'nde görevlendirildi.

Ülgen, İstanbul Arkeoloji Müzeleri kadrosunda mimar olarak çalışıyor ve bu vesile ile bazı kazılar ve sondajlarda, plan ve röleve işlerini üstlendikten başka, Arkeoloji Müzesi'nde toplanan İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin(→) mimarlık ile ilgili araştırmaları ile de uğraşıyordu. Bu encümenin dosyalarına, üzerlerinde konulmuş bazı eserlerin plan-krokilerini de sağlamıştı. 1946'da, İstanbul'un eski eserlerini tespit ve tescil işiyle uğraşan ve Alay

14 AGUSTOS 1997

TÜRK SAN'ATI TARİHİ

ARAŞTIRMA ve İNCELEMELERİ

Prof. Dr. Nilat Akın Kellekçyan

I *Ülgen Ali Saim*

BERKSOY MATBAASI
İSTANBUL — 1963

KAYBETTİKLERİMİZ

ALİ SAIM ÜLGEN

8 şubat 1963 de kaybettiğimiz Ali Saim Ülgen, hayatını hakikaten ilme vakfetmiş kıymetlerimizden biri idi. Henüz pek gençken bile ilim ve çalışma aşkının kendisini sardığı, onun, Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık bölümü talebesi iken, bir taraftan da Edebiyat Fakültesi Arkeoloji kurslarını takibinden, eski eserler ve mimari âbidelerimizle ilgilenmesinden belli idi. Akademinin mimarlık bölümünden mezun olunca Avrupa imtihanını kazanarak Almanya ve Fransa'ya gitmiş ve restorasyon işlerinde zengin bilgi sahibi olarak memlekete dönmüştü. Fakat onun asıl zenginliği, bıkmadan usanmadan çalışmasında idi. Bu çalışmadan, memleket, ilim adamı yüksek mimar Ali Saim Ülgen'i kazandı.

Ali Saim Ülgen, ilk devlet hizmetine, yetiştirdiği müessese olan Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık tarihi ve şehircilik asistanı olarak işe başladı (1940). Genç asistan bir taraftan da İstanbul Arkeoloji Müzeleri mimarlığını yapıyordu. Bir aralık Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Şube Müdürlüğü vazifesini gören Ali Saim Ülgen 1945 - 1954 seneleri arasında Güzel Sanatlar Akademisinde Mimarlık Tarihi öğretmenliğinde bulundu. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün Anıtlar şubesini teşkil ederek müdürlüğünü yaptığı sırada, bir çok eski eserin kurtarılmasında sebep ve âmil oldu. 1954 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğünde yüksek mimar Mühassıs Müşavir olarak gördüğümüz Ali Saim Ülgen, yine aynı yıldan itibaren Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nde Sanat Tarihi Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 49 yaşının içinde aramızdan ebediyen ayrılırken son resmî vazifesi yine bunlardı.

Bir çok ilim ve sanat kurumlarının üyesi bulunan Ali Saim Ülgen, bilhassa Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulü üyesi sıfatıyla değerli hizmetler ifa etmiştir. Tarihi âbide ve mimari eserlerimizin muhafaza ve restorasyonu işlerinde çalışırken bunları kurtarabilmek için durmadan didinmiş ve yorgunluk nedir bilmediği gibi bu uğurda sıhhatını da hiçe saymıştı. Onun bu tarzda çalışması sayesinde ki, bir çok tarihi eserin kurtarılması mümkün olmuştur. İlim kudreti ve çalışma gücü memleket sınırları dışında da akisler bırakan Ali Saim Ülgen Tunus, Trablus, Suriye, Irak ve Pakistan'a resmen çağrılmıştı. Osmanlı İmparatorluğunun eski topraklarındaki Türk mimari eserlerinin durumları ile de meşgul olmuş ve bu gün sınırlarımız dışında kalan eski eserlerimizin